

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Szczecin, dnia 22 września 2015 r.

Poz. 3556

UCHWAŁA NR X/93/15 RADY MIEJSKIEJ W DOBRZANACH

z dnia 27 sierpnia 2015 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dobrzany na lata 2015-2018

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz.U. 2013r. poz. 594 ze zm.) w związku z art. 87 ust.1 i ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dobrzany na lata 2015-2018, w brzmieniu określonym w załączniku do niniejszej uchwały.

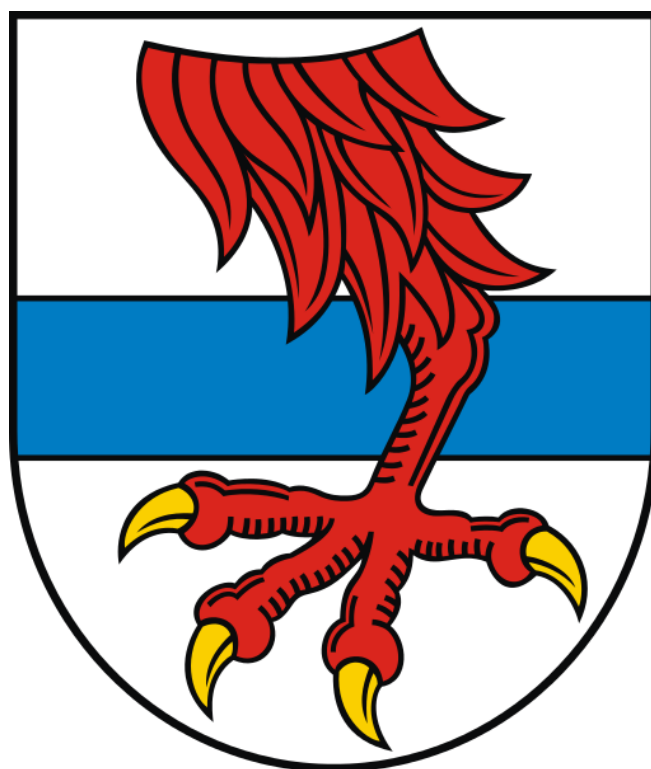
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Dobrzan.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Przewodnicząca Rady Miejskiej

Halina Zalewska

Załącznik do Uchwały Nr X/93/15
Rady Miejskiej w Dobrzanych
z dnia 27 sierpnia 2015 r.

**Gminny Program
Opieki nad Zabytkami
na lata 2015-2018**

Gmina Dobrzany

1 WSTĘP

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2014 poz. 1446 ze zm.) nakłada na gminy obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Mówi o tym artykuł 87 ustawy. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców.

Przyjęty przez Radę Miejską w formie uchwały gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Będzie służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu Burmistrz Dobrzan co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miejskiej. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

2 PODSTAWA PRAWNA

Podstawę prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami stanowią:

- ♦ **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)**

W art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucja objęła zabytki ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce: *„Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art.6. ust. 1), oraz każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)”.*

- ♦ **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2013 poz. 594 ze zm.)** Zgodnie z art. 7 ust.1 pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do własnych zadań gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami.

- ♦ **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2014 poz. 1446 ze zm.)**

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli (właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych). Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Wprowadza pojęcia ochrony i opieki.

Opiece i ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6):

- ◆ zabytki nieruchome – krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- ◆ zabytki ruchome – dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, wytwory sztuki ludowej, rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- ◆ zabytki archeologiczne – pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Ochronie ustawodawczej mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wskazuje formy ochrony zabytków (art. 7), do których należą:

- ◆ wpis do rejestru zabytków (prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek na podstawie decyzji wydanej przez WKZ z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy);
- ◆ uznanie za Pomnik Historii (przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego);
- ◆ utworzenie parku kulturowego (przez Radę Miejską na podstawie uchwały);
- ◆ ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2014 poz. 1446 ze zm.) wprowadziła obowiązek sporządzenia przez samorządy

programów opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 87 tej Ustawy zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Program ten, po uzyskaniu opinii wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, przyjmowany jest odpowiednio przez Sejmik Województwa, Radę Powiatu i Radę Gminy (art. 87 ust. 3). Na poziomie powiatu, województwa i gminy program taki sporządza się na okres 4 lat (art. 87. ust. 1), z czego po okresie 2 lat zarząd województwa, powiatu i wójt sporządzają sprawozdanie, które odpowiednio przedstawia się Sejmikowi Województwa, Radzie Powiatu lub Radzie Gminy (art. 87 ust. 5), a następnie przekazywane jest Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 6).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą:

- ◆ włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- ◆ uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- ◆ zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- ◆ wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- ◆ podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- ◆ określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- ◆ podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem uzupełniającym w systemie planowania. Wyznacza cele i określa instrumentarium służące do ich osiągnięcia.

♦ **Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. 2013 poz. 1235 ze zm.)**

W ustawie zapisano, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów lub programów powinna „określać, analizować i oceniać przewidywane znaczące oddziaływania, (...) na środowisko, a w szczególności na (...) zabytki, jak również w przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko”. Ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: (...) „cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu”. Niezwykle ważne są przepisy dotyczące planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i wymagających sporządzenia „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko”. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego przepisy te są istotne w kontekście budowy wież telefonii komórkowej oraz stosunkowo nowej inicjatywy, jaką jest budowa farm wiatrowych i ich oddziaływanie na krajobraz kulturowy, a więc przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

♦ **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2015 poz. 199 ze zm.)**

Ustawa precyzuje co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W interesującym nas obszarze w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględniania się „wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 1). W studium uwzględniać należy uwarunkowania wynikające ze: (...) „stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 10). Studium oraz plany zagospodarowania przestrzennego winny określać (...) „obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu

kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”. Istotne jest nałożenie na wójtów i burmistrzów obowiązków zarówno zawiadomienia m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego i występowania o opinie i wnioski, jak również uzgadniania.

♦ **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. 2013 poz. 1409 ze zm.)**

Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny, podkreślając, iż obiekt budowlany należy projektować i budować, zapewniając: „ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską”. Wymienione są rodzaje czynności w procesie budowlanym, również w kontekście obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a także ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Budynki podlegające takiej ochronie prawnej nie wymagają świadectwa charakterystyki energetycznej. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tych obiektów lub ich rozbiórkę (ale w tym wypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez Generalnego Konserwatora Zabytków). Podobnie jest w przypadku chęci zainstalowania na takim obiekcie tablic i urządzeń reklamowych. Ustawa nakazuje wprost wymóg uzyskania pozwolenia WKZ przed wydaniem pozwolenia na budowę.

♦ **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2015 poz. 782 ze zm.)**

Jednym z wymienionych celów publicznych jest „opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”. Kolejne zapisy precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa (tu wyjątkiem są nieruchomości będące we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych) lub jednostek samorządu terytorialnego. Analogicznie jest w przypadku wnoszenia tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek i podziału nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków. Ponadto dopuszczono możliwość nałożenia na nabywcę nieruchomości gruntowej, oddawanej w użytkowanie wieczyste, obowiązku (zapisanego w umowie) odbudowy

lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych. Taki sam obowiązek można nałożyć w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu. Ważne dla właściciela zabytku i zarządcy nieruchomości będącej w trwałym zarządzie są zapisy mówiące o obniżce o 50% ceny nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków, chociaż dopuszczono tu także możliwość podwyższenia lub obniżenia tej bonifikaty oraz o obniżce o 50% opłat z tytułu trwałego zarządu, która to bonifikata również może być podwyższona lub obniżona. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży „nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.”

♦ **Ustawa o z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2013 poz. 627 ze zm.)**

Ustawa określenie „tereny zieleni” definiuje jako „tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe oraz cmentarze, a także zieleni towarzyszącą ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom oraz obiektom kolejowym i przemysłowym”. Zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków wydaje WKZ; dotyczy to również drzew owocowych. Ustawodawca posłużył się również pojęciem „wartości historycznych” i „kulturowych”, które są jednym z czynników ważnych przy tworzeniu parków krajobrazowych, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, ustanawianiu pomników przyrody i innych czynnościach.

♦ **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 2012 poz. 406 ze zm.)**

W ustawie zapisano, że „prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym”, natomiast państwo, jako mecenas, wspiera tę działalność, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspomóc finansowo realizację planowanych na dany rok zadań.

Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami (których celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami). Zatem szeroko pojęta opieka nad zabytkami

niekoniecznie musi oznaczać bezpośrednie czynności przy zabytku, ale również gromadzenie wiedzy o zabytkach, jej udostępnianie poprzez np. organizację wystaw, edukację społeczeństwa dotyczącą ochrony zabytków, uświadomienie istnienia odziedziczonych po dawnych mieszkańcach dóbr kultury, uwrażliwienie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

3 UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

3.1 Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami

Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2014 poz. 1446 ze zm.).

W myśl wskazanego przepisu:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
 - 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
 - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
 - 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
 - 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
 - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
 - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
 - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Programy te są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z ich realizacji zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3.2 Definicje

Z uwagi na konieczność precyzyjnego odnoszenia się w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami do zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2014 poz. 1446 ze zm.), przyjęto za ustawą następujące definicje:

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

3.3 Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Według zapisów art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2014 poz. 1446 ze zm.) ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej, działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;

- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 ustawy opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W myśl art. 6 ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego,
 - d) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - e) cmentarzami,
 - f) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - g) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych

- i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (Dz.U. 2012 poz. 264 ze zm.) instrumentami muzycznymi,
- e) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - f) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Art. 6 ustawy mówi również, iż ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W ustawie znajdują się zapisy precyzujące formy ochrony zabytków. Art. 7 ustawy stanowi, iż formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

3.4 Opieka nad zabytkami jako zadanie własne gminy

Obowiązki jednostek samorządowych określają zarówno przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2014 poz. 1446 ze zm.), jak również ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2013 poz. 594 ze zm.).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa obowiązki oraz kompetencje gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązki są określone m.in. w art. 22, pkt. 4 nakazującym obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków, w art. 87 regulującym sporządzenie na okres czteroletni gminnych programów opieki nad zabytkami, oraz w art. 18 i 19 nakazujących uwzględnianie zapisów tych programów przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania.

Ponadto w nowelizacji ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., do art. 19 dodano ust. 1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchomości, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

W artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zawarte są szczegółowe obowiązki samorządu dla zabytków objętych ochroną, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu. Ponadto art. 81 i 82 regulują możliwość udzielania dotacji przez organ stanowiący gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Na podstawie art. 96 istnieje także możliwość, iż wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa.

W ustawie o samorządzie gminnym, w rozdziale 2, określone są zadania odnoszące się wprost lub pośrednio do ochrony zabytków. Art. 6. ust. 1. mówi, iż do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, co za tym idzie również opieka nad zabytkami. Art. 7. ust. 1. doprecyzowuje, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, co może się przekładać na działania związane z opieką nad zabytkami w kontekście: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,

gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych placówek upowszechniania kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

4 UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Dobrzany jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach:

◆ Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017

Program został przyjęty Uchwałą Rady Ministrów nr 125/2014 z dnia 24 czerwca 2014 r. Celem głównym programu jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Cel ten odwołuje się bezpośrednio do założeń Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 (cel szczegółowy 4). Cel główny programu ma być wdrażany poprzez trzy cele szczegółowe:

- Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Istotnym rozwiązaniem, porządkującym zagadnienia przedstawione w Krajowym Programie i uwzględnionym na każdym etapie prac nad dokumentem, są zagadnienia horyzontalne: tematy wiodące, których problematyka została poruszona w co najmniej dwóch obszarach diagnozy oraz dwóch celach szczegółowych.

Są to:

- uporządkowanie sfery ochrony zabytków nieruchomych, uporządkowanie rejestru,
- podniesienie jakości służb w zakresie realizacji pozostałych zadań w odniesieniu do zabytków nieruchomych (szkolenia, część zadań z podejścia krajobrazowego, wzmocnienie orzecznictwa),
- dostosowanie prawa i praktyki ochrony zabytków w Polsce do standardów międzynarodowych – ratyfikacja konwencji, ochrona zabytków ruchomych, wdrożenie podejścia krajobrazowego, w tym podkreślenie roli parków kulturowych jako jednej z kluczowych form ochrony zabytków,
- wzmocnienie realizacji konstytucyjnej zasady pomocniczości, w szczególności w odniesieniu do zadań realizowanych przy zaangażowaniu obywateli lub skierowanych bezpośrednio do nich,
- zwiększenie efektywności ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego – poprzez lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w ich otoczeniu,
- zwiększenie zaangażowania samorządów w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków,
- działania administracyjne na rzecz zwiększania dostępności obiektów zabytkowych dla osób niepełnosprawnych – likwidowanie barier i łagodzenie uciążliwości związanych z niepełnosprawnością ma istotne znaczenie dla przeciwdziałania wykluczenia tej grupy społecznej z dostępu do dóbr kultury, w tym dostępu do zabytków.

Program wymienia następujące kierunki działania istotne z punktu widzenia opieki nad zabytkami na poziomie gminy:

- Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
- Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w zakresie opieki nad zabytkami przez organy ochrony zabytków.
- Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
- Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.
- Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

♦ Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004–2013 z perspektywą do roku 2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r. oraz jej uzupełnienie do roku 2020 jest rządowym dokumentem stanowiącym podstawę dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. W ramach strategii określono misję, którą jest: Zrównoważony rozwój kultury, jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

Na podstawie diagnozy w Strategii wyodrębniono pięć strategicznych obszarów kultury, dla których sformułowano Narodowe Programy Kultury, będące podstawowymi narzędziami wdrażania strategii. W odniesieniu do ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określono Narodowy Program Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego. W jego ramach przyjęto następujące priorytety:

- ♦ Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe. W ramach niniejszego priorytetu przyjęte zostały działania mające na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadaniem dziedzictwem kulturowym.
- ♦ Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 z 2005 r. wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest PO „Dziedzictwo kulturowe” (punkt 10.2.). W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety: rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych.

Podstawowym celem priorytetu nr 1 jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

Priorytet nr 2 dotyczy przede wszystkim zadań związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Dobrzany, jest zbieżny z głównymi zadaniami Programu Operacyjnego nr 9 „Dziedzictwo kulturowe”, do których należy intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego), kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne, zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego. Główne założenia Strategii dokumentu, wytyczające kierunki przy tworzeniu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami to m.in. działania zmierzające do aktywnego zarządzania zasobami materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez poprawę stanu zabytków, zwiększenie ich dostępności dla turystów, inwestorów, mieszkańców, min. poprzez adaptację, zwiększenie atrakcyjności regionów poprzez wykorzystanie przez nie wartości wynikających z lokalnego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz edukacja i wdrażanie metod nowoczesnego administrowania związane z ochroną i zachowaniem zabytków.

Beneficjentami Programu mogą być m.in. samorządowe instytucje kultury i jednostki samorządu terytorialnego. Zadania Programu będą realizowane poprzez:

Priorytet 1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:

- ◆ rewitalizacji historycznych obszarów miejskich;
- ◆ ochrony i zachowania krajobrazu kulturowego wsi;
- ◆ rewitalizacji, rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele inne niż kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w tym zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych, parków i ogrodów;

- ◆ rewaloryzacji i konserwacji zabytków budownictwa drewnianego;
- ◆ rewaloryzacji zabytkowych cmentarzy oraz renowacji, ochronie i zachowaniu miejsc pamięci i martyrologii w kraju i za granicą;
- ◆ prowadzenia badań archeologicznych i zabezpieczenia zabytków archeologicznych;
- ◆ konserwacji zabytków ruchomych (niewchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów w kraju i zagranicą;
- ◆ dokumentowania zabytków (w tym badania naukowe i inwentaryzacja) w kraju i za granicą;
- ◆ zabezpieczenia przed skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem zagranicą zabytków ruchomych i nieruchomości;
- ◆ ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

Priorytet 2. Rozwój i konserwacja kolekcji muzealnych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:

- ◆ zakupu dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych;
- ◆ zakupu starodruków i archiwaliów;
- ◆ konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych w kraju i za granicą;
- ◆ wspierania muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych;
- ◆ dofinansowania wykonania kopii starodruków i inkunabułów.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Dobrzany wykazuje zgodność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim jak i powiatowym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

♦ **Strategia rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2020 (po aktualizacji w marcu 2006 r.)**

W *Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego* potraktowano zabytki regionu, jako świadectwo bogatej historii będącej wynikiem ścierania się wpływów niemieckich, polskich i skandynawskich. Podkreślono atrakcyjność turystyczną województwa wynikającą z połączenia hanzeatyckich tradycji z walorami przyrody i krajobrazu. Określono ich niepowtarzalną wartość, jako decydującą o atrakcyjności turystycznej województwa.

Zidentyfikowano kluczowe problemy dotyczące zabytków i dziedzictwa kulturowego, jako:

- ♦ zły stan zabytków i obiektów dziedzictwa kulturowego,
- ♦ zbyt małe nakłady na rewitalizację i renowację zasobów środowiska kulturowego,
- ♦ słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska kulturowego,
- ♦ problemy rozwojowe na obszarach staromiejskich układów urbanistycznych.

W rozdziale poświęconym tematowi turystyki w województwie zachodniopomorskim, oceniono potencjalne możliwości rozwoju, jako wysokie. Duże bogactwo walorów przyrodniczych i turystycznych, jak np.: zabytki architektury i obiekty świadczące o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu sprzyjają rozwojowi tego sektora.

Rozwojowi turystyki w regionie sprzyja stale postępujący proces integracji i współpracy samorządów, organizacji, stowarzyszeń, instytucji oraz podmiotów gospodarczych działających na rzecz rozwoju turystyki. W koordynacji tych działań dużą rolę odgrywa Zachodniopomorska Regionalna Organizacja Turystyczna i lokalne organizacje turystyczne, których rozwój powinien być wspierany.

Jeden z kluczowych problemów dla rozwoju sektora turystyki określono jako niewystarczającą promocję regionu i jego atrakcji turystycznych, niewielką liczbę uznanych produktów turystycznych, niewykorzystany potencjał rozwoju produktów turystycznych i turystyki aktywnej (na przykład turystyka piesza, rowerowa, konna, wodna, lotnicza, przygraniczna i morska, biznesowa na terenach wiejskich agroturystyka i ekoturystyka), w tym wodnej rozwijanej na rzekach pojezierza.

Zidentyfikowano kluczowe problemy:

- ♦ niski standard bazy turystycznej i infrastruktury turystycznej,
- ♦ niewystarczająca promocja regionu i jego atrakcji turystycznych,

- ◆ niewielka liczba uznanych produktów turystycznych,
- ◆ niezadawalający poziom bezpieczeństwa i przygotowania do obsługi zagranicznego ruchu turystycznego,
- ◆ niewykorzystany potencjał rozwoju produktów turystycznych opartych na bazie endogenicznych zasobów regionu,
- ◆ niewykorzystane możliwości bazy sanatoryjnej oraz innych usług medycznych i paramedycznych,
- ◆ niewykorzystane możliwości rozwoju turystyki aktywnej, w tym turystyki wodnej rozwijanej na rzekach i pojezierzach,
- ◆ słaba organizacja przedsiębiorstw turystycznych – brak dostatecznej koordynacji działań na poziomie powiatów i województwa.

W Strategii Rozwoju Województwa do roku 2020 za postulaty zrównoważonego rozwoju uznano między innymi budowanie tożsamości i marki regionu, działanie na rzecz polepszenia warunków życia społeczności lokalnych w zakresie edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa, kultury, kultury fizycznej i polityki społecznej.

Problematykę ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wskazano w czterech z sześciu celów strategicznych:

- ◆ Cel nr 1:
Wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania (w zadaniu nr 2 – Rozwój i promocja produktów turystycznych),
- ◆ Cel nr 3:
Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu (w zadaniu - Rozwój małych miast, rewitalizacja i rozwój obszarów wiejskich),
- ◆ Cel nr 4:
Zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych, racjonalna gospodarka rolna (w zadaniu nr 4 - Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych),
- ◆ Cel nr 6:
Wzrost tożsamości i spójności społecznej regionu (w działaniu – Wzmacnianie tożsamość społeczności lokalnej i Wspieranie działań aktywizujących rynek pracy).

W dokumencie uzupełniającym strategię, zatytułowanym „Priorytety Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego” wysoko oceniono rozwój kulturalny i znaczenie sztuki w kondycji

społeczności lokalnej i znaczenie dziedzictwa kulturowego w budowie tożsamości społecznej. W priorytecie dotyczącym kształtowania i utrzymania ładu przestrzennego określono warunki zachowania środowiska kulturowego i przyrodniczego.

Kwestie te rozwinięto w celu operacyjnym: przeciwdziałanie degradacji przestrzeni przez nieskoordynowaną działalność inwestycyjną i rozwinięto w priorytetach:

- ◆ ochrona krajobrazu naturalnego i kulturowego,
- ◆ dbałość o utrzymanie historycznego kształtu wartościowych zespołów urbanistycznych i architektonicznych.

Przewidywane efekty tych działań to:

- ◆ stworzenie warunków dla kształtowania świadomości ekologicznej mieszkańców województwa,
- ◆ podniesienie atrakcyjności turystycznej i osadniczej obszarów,
- ◆ wypracowanie i propagowanie dobrych wzorców architektury regionalnej na terenach wiejskich,
- ◆ przekazanie przyszłym pokoleniom dorobku regionalnego dziedzictwa kulturowego w stanie nie pogorszonym.

W celu operacyjnym „Racjonalizacja wykorzystania przestrzeni zagospodarowanej i przekształconej”, jako pierwszy umieszczono priorytet: Rewaloryzacja i rewitalizacja centrów miejskich. W celu operacyjnym „Integracja społeczności regionu”, jako priorytet nr 2 zapisano Badanie i dokumentowanie historii oraz teraźniejszości regionu.

◆ **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego
(Uchwała Nr XLV/530/10 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia
19.10.2010 r.)**

Plan jest elementem regionalnego planowania strategicznego i stanowi podstawowe narzędzie koordynacji różnych sfer rozwoju województwa w przestrzeni, a jednocześnie służy przestrzennej konkretyzacji celów sformułowanych w strategii rozwoju województwa i w innych dokumentach programowych.

W *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego* uwzględniono główne kierunki polityki przestrzennej kraju. Dostarczono informacji o województwie, kierunkach jego rozwoju, kształtowaniu się polityki przestrzennej

województwa, określono koordynację elementów planowania rozwoju wynikających ze zobowiązań międzynarodowych, planowania krajowego, regionalnego i lokalnego. Uwzględniono również zapisy obowiązującej koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju.

W związku z dużą ilością materiałów podlegających opracowaniu oraz potrzebą przyspieszenia prac nad planem jesienią 2009 r. Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej przystąpiło do opracowania koncepcji zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego. Koncepcja nie była dokumentem planistycznym, lecz propozycją planistyczną w zakresie sformułowania uwarunkowań, diagnozy stanu i kierunków zagospodarowania przestrzennego województwa.

Cel sformułowany w koncepcji, dotyczy ochrony dziedzictwa kulturowego i kształtowania struktur przestrzennych, umożliwiających ochronę krajobrazu kulturowego i pojedynczych zabytków przed zniszczeniem, degradacją, dewaloryzacją oraz podejmowanie działań mających na celu udostępnienie dziedzictwa kulturowego społeczeństwu z zastosowaniem kryteriów:

- ◆ przestrzennego oddalenia trwałych źródeł dewaloryzacji od obiektów dziedzictwa kulturowego,
- ◆ dostępności komunikacyjnej krajobrazu kulturowego w sposób eksponujący jego najwyższe wartości i walory oraz przeciwdziałający jego degradacji,
- ◆ wkomponowania obiektów dziedzictwa kulturowego narodu we współczesne struktury funkcjonalno-przestrzenne,
- ◆ powiązania funkcjonalno-przestrzennego obiektów dziedzictwa kulturowego z krajobrazem przyrodniczym.

Ochrona dziedzictwa kulturowego przez niekonfliktogenne wkomponowywanie elementów przestrzennego zagospodarowania kraju, regionów, miast i osiedli w przestrzeń historyczną, mająca na celu kształtowanie i utrwalanie tożsamości polskiej przestrzeni w systemie europejskim, została w pełni ujęta w planie w formie określenia zasad kształtowania ładu przestrzennego i propozycji ochrony nowych obiektów zabytkowych i krajobrazu. W dokumencie określono zasoby przyrodnicze, obecne i potencjalne obszary i obiekty prawnie chronione na podstawie innych ustaw i aktów prawnych, zdiagnozowano stan zachowania środowiska, m. in. niszczenie zabytkowych skupisk zieleni w wyniku usuwania pojedynczych drzew czy też całych grup drzew, przy jednoczesnym niedostatku nowych

nasadzeń, brak profesjonalizmu w wykonywanych cięciach pielęgnacyjnych koron drzew, zanieczyszczenia środowiska, zaniedbania (dziczenie zespołów zabytkowej zieleni).

Ponadto w wyniku przeprowadzonej analizy wykazano, że około 47% powierzchni województwa objęte jest formami ochrony przyrody o silnie zróżnicowanym reżimie ochronnym, ale również poza ochroną prawną znajdują się obszary cenne i wrażliwe przyrodniczo.

W rozdziale zatytułowanym „Dziedzictwo kulturowe i ład przestrzenny” przedstawiono elementy dziedzictwa decydujące o cechach krajobrazu zachodniopomorskiego i stan ochrony prawnej dziedzictwa i krajobrazu kulturowego. Analiza stanu ochrony prawnej wykazała brak parków kulturowych na terenie województwa.

W diagnozie stanu dziedzictwa kulturowego wskazano wiele zjawisk negatywnych:

- 1) Niewielką powierzchnię województwa objętą miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, a tym samym brak ochrony prawnej znacznego procenta dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.
- 2) Brak należytej ochrony prawnej krajobrazu kulturowego.
- 3) Zmiany w krajobrazie będące skutkiem transformacji społeczno-ekonomicznych.
- 4) Powszechną realizację inwestycji na podstawie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu bez uwzględnienia szerszego kontekstu przestrzennego.
- 5) Uniformizację krajobrazu w wyniku realizacji rozwiązań przestrzenno-architektonicznych obcych tradycji – zanik indywidualnych cech krajobrazu historycznych regionów.
- 6) Lokalizację substandardowej zabudowy tymczasowej dewaloryzującej obszary wartościach zabytkowych.
- 7) Deformację krajobrazu w wyniku niewłaściwej lokalizacji inwestycji wielkokubaturowych, wieloprzestrzennych, dominant wysokościowych.
- 8) Nadmierną ingerencję nośników informacji w krajobraz.
- 9) Degradację terenów przyrzecznych.
- 10) Zanikanie charakterystycznego elementu historycznego krajobrazu, jakim są m.in. koleje normalno- i wąskotorowe.
- 11) Zagospodarowywanie zabytkowych centrów miast i miejscowości w sposób funkcjonalnie i przestrzennie nieuwzględniający historycznych wartości.

- 12) Negatywny wpływ ruchu tranzytowego na stan zabudowy i korzystanie z przestrzeni, zwłaszcza na obszarach staromiejskich.
- 13) Degradację zabytkowego krajobrazu miejskiego i wiejskiego przez nową zabudowę nie uwzględniającą kontekstu historycznego.
- 14) Zmianę historycznych układów komunikacyjnych na obszarach staromiejskich i zabytkowych.
- 15) Likwidację kamiennych nawierzchni (chodników i jezdni), zmiany przekroju ulic.
- 16) Rozpraszenie zabudowy poza obręb istniejących jednostek osadniczych.
- 17) Zły stan techniczny zabytkowej zabudowy, brak emocjonalnego uzasadnienia zachowania tradycyjnego budownictwa, brak ekonomicznych bodźców do inwestowania w remonty.
- 18) Niewłaściwe realizacje remontowe w budowlach zabytkowych.
- 19) Zagospodarowywanie terenów dawnych fos – zielonych pierścieni wokół miast – na wprowadzenie zabudowy.
- 20) Dewastacje terenów historycznych parków i cmentarzy.
- 21) Zmniejszanie/likwidacja zasobów zieleni przydrożnej – wycinanie alei przydrożnych.
- 22) Marginalne traktowanie dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego w raportach i ocenach dotyczących wpływu przedsięwzięcia na środowisko.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego dostrzeżono zasób dóbr kultury współczesnej – wynik ewolucyjnego, historycznego kształtowania obrazów miejskich i wiejskich, ale też w znacznej mierze działań inwestycyjnych podejmowanych po zmianach ustrojowych i terytorialnych zaistniałych po 1945 r. Określono przyczyny zerwania ciągłości kulturowej na tym terenie i realizacji odmiennych od dotychczasowych wizji odbudowy i rozwoju miast. Wśród wymienionych w planie obiektów kultury współczesnej z obszaru województwa wskazano obiekty architektury, pomniki, miejsca pamięci, wnętrza i detale cenne zarówno ze względu na swój walor przestrzenny, estetyczny, nowatorstwo techniczne, jak i będące nośnikami wartości niematerialnych związanych z najnowszą historią Polski na tych ziemiach. Wymieniony zbiór jest zbiorem otwartym, a ochrona walorów, zarówno o wysokiej wartości artystycznej lub historycznej,

powstałych w umownych granicach czasowych 1945-2000 r., jest obowiązkiem wynikającym z ustaleń prawnych i szacunku dla dokonań współcześnie żyjących pokoleń.

Pas nadmorski województwa predysponuje do uprawiania przede wszystkim turystyki wypoczynkowej ze względu na liczne plaże, turystyki kwalifikowanej i uzdrowskiej oraz krajoznawczej, w której znaczącą rolę stanowią dobra kultury materialnej.

Zwrócono w planie uwagę na istnienie linii kolei wąskotorowych, wymagających rewitalizacji lub odbudowy rozebranych odcinków, lecz będących ważnym punktem rozwoju wojewódzkiej sieci turystycznej. Podkreślono ich znaczenie jako atrakcji turystycznych.

W Planie wyznaczono kierunki ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazowego z określeniem ustaleń, zaleceń, projektów, rekomendacji i ich lokalizacji. Na terenie gminy Dobrzany zaproponowano utworzenie parku kulturowego „Szadzko” z następującymi zapisami ochrony:

- ◆ Utrzymanie zasad kompozycji przestrzenno-architektonicznej i jej różnorodności,
- ◆ Ochrona elementów kulturowych: obiektów budowlanych, komponowanej zieleni, stanowisk archeologicznych oraz przyrodniczych tworzących specyfikę obszaru parku kulturowego,
- ◆ Zakaz wprowadzania na terenie projektowanego parku kulturowego elementów i form zagospodarowania degradujących krajobraz,
- ◆ Uwzględnienie w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego obowiązku sporządzania planów miejscowych uwzględniających obiekty, założenia zabytkowe i stanowiska archeologiczne wraz z ich otoczeniem,
- ◆ Uwzględnianie wytycznych wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego.

Zalecono uwzględnienie w polityce przestrzennej jednostek samorządowych wskazanych obszarów kulturowo krajobrazowych - OKK6 „Dolina Iny” w granicach gmin: Dobrzany, Dolice, Recz, Stargard Szczeciński, Suchań) z następującymi zapisami ochronnymi:

- ◆ Ochrona walorów wskazanych obszarów kulturowo-krajobrazowych, w tym zachowanie ich charakterystycznych cech kulturowych i krajobrazowych w drodze łącznego stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków, krajobrazu i środowiska przyrodniczego,
- ◆ Utrzymanie i eksponowanie otwarc krajobrazowych, punktów widokowych, miejsc ekspozycji wartościowych krajobrazów kulturowych i przyrodniczych,

- ◆ Wykluczenie z lokalizacji inwestycji wielkokubaturowych, wielkoprzestrzennych, dominant wysokościowych obszarów zapewniających ekspozycję sylwetek historycznych jednostek osadniczych oraz dominant krajobrazowych,
- ◆ Sporządzanie studiów krajobrazu kulturowego/wpływu inwestycji wielkoprzestrzennych na krajobraz – wyprzedzająco w stosunku do zmian w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- ◆ Uwzględnianie w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego ochrony wskazanych i rekomendowanych do ustanowienia pomników historii wraz z ich otoczeniem,
- ◆ Uwzględnianie w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego ochrony układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych i wskazanych do wpisania do rejestru zabytków wraz z obowiązkiem sporządzania dla nich planów miejscowych,
- ◆ Rewaloryzacja i rewitalizacja zespołów parkowo- pałacowo- folwarcznych,
- ◆ Rewitalizacja zabytkowych układów przestrzennych urbanistycznych i ruralistycznych,
- ◆ Porządkowanie i utrzymanie historycznych nekropolii z elementami sepulkralnymi i zielenią komponowaną,
- ◆ Inwentaryzacja i waloryzacja zieleni przydrożnej wprowadzenie zakazu wycinki alejowych obsadzeń drogowych lub obowiązku stosownych kompensacji,
- ◆ Wyprowadzenie poza centra miast wpisanych i projektowanych do wpisu do rejestru zabytków historycznych układów ruchu tranzytowego, parkingów, sklepów wielkopowierzchniowych.

Wskazano również konieczność wykonania studiów historyczno-krajobrazowych (identyfikacja, delimitacja specyficznych wartości krajobrazu, w tym krajobrazu otwartego z uwzględnieniem otwarć krajobrazowych, panoram miejscowości, punktów widokowych, miejsc ekspozycji cennych krajobrazów kulturowych i przyrodniczych, naturalnych i kulturowych dominant terenu, granic krawędzi leśnych, topografii i "fizjonomii" układów przyrodniczych) dla wskazanych obszarów kulturowo-krajobrazowych wraz z wytycznymi do polityki przestrzennej gmin, dla m. in. doliny rzeki Iny - OKK6 "Dolina Iny" – przywrócenie związków z rzeką.

W planie wykazano potrzebę ustanawiania rezerwatów kulturowych dla wybranych zabytków archeologicznych.

♣ **Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2013-2017 dla województwa zachodniopomorskiego przyjęty Uchwałą Nr XXIII/310/13 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 26 marca 2013 r.**

Dokument stanowi kontynuację polityki zapoczątkowanej Wojewódzkim Programem Opieki nad Zabytkami na lata 2008-2012 dla Województwa Zachodniopomorskiego, przyjętym Uchwałą Nr XX/197/08 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 czerwca 2008 r. Sformułowano w nim trzy cele perspektywiczne:

♣ Cel perspektywiczny I:

Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego

♣ Cel perspektywiczny II:

Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa

♣ Cel perspektywiczny III:

Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń.

Na poszczególne cele perspektywiczne składają się cele operacyjne obejmujące szereg zadań bezpośrednio dotyczących opieki nad zabytkami:

♣ **Cel perspektywiczny I. Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego.**

○ Cel operacyjny I.1 Ochrona i opieka nad zabytkami i krajobrazem kulturowym w dokumentach strategicznych i planistycznych.

♣ Zadanie I.1.1. Uzupełnienie Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego (SRWZ) do 2020 roku.

♣ Zadanie I.1.2. Uwzględnienie WPONZ WZ w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego (RPO WZ).

- ◆ Zadanie I.1.3. Aktualizacja Strategii Rozwoju Turystyki z uwzględnieniem WPONZ WZ.
- ◆ Zadanie I.1.4. Uwzględnienie WPONZ WZ w dokumentach planistycznych dotyczących gospodarki przestrzennej.
- ◆ Zadanie I.1.5. Wspieranie i monitorowanie procesu opracowywania i wdrażania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami.
- ◆ Zadanie I.1.6. Uwzględnianie WPONZ WZ w dokumentach programowych w powiązanych dziedzinach dotyczących np. turystyki, środowiska przyrodniczego, edukacji, rozwoju kapitału ludzkiego.
- Cel operacyjny I.2. Integracja ochrony dziedzictwa, krajobrazu kulturowego i ochrony przyrody.
 - ◆ Zadanie I.2.1. Opracowanie Programu Ochrony Krajobrazu Województwa Zachodniopomorskiego.
 - ◆ Zadanie I.2.2. Wzmocnienie ochrony i wykorzystania potencjału dziedzictwa przez budowę systemu ochrony krajobrazu kulturowego w formie parków kulturowych i obszarów kulturowo-krajobrazowych.
 - ◆ Zadanie I.2.3. Opracowanie Wojewódzkiego Programu Ochrony Zabytkowej Zieleni, w tym Zabytkowych Parków, Cmentarzy i Alei Przydrożnych (II etap: kontynuacja działań).
- Cel operacyjny I.3. Poprawa materialnego stanu zasobu dziedzictwa kulturowego.
 - ◆ Zadanie I.3.1. Opracowanie Wojewódzkiego Programu Ochrony Drewnianego Budownictwa Ryglowego i powołanie skansenu lub parku etnograficznego.
 - ◆ Zadanie I.3.2. Opracowanie Wojewódzkiego Programu Ochrony Średniowiecznych Fortyfikacji Miejskich i Historycznych Zespołów Urbanistycznych.
 - ◆ Zadanie I.3.3. Opracowanie Wojewódzkiego Programu Ochrony Dziedzictwa Technicznego, cz. I: Młynarstwo (wodne, wiatrowe).
 - ◆ Zadanie I.3.4. Opracowanie Wojewódzkiego Programu Ochrony Zabytkowych Zespołów Dworsko-Parkowo-Folwarcznych.

- ◆ Zadanie I.3.5. Stworzenie warunków do zabezpieczenia obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą.
- ◆ Zadanie I.3.6. Promocja prawidłowej konserwacji i rewaloryzacji zabytków zgodnie z zasadami konserwatorskimi.
- ◆ Zadanie I.3.7. Wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu prawidłowej opieki nad zabytkami z obszaru województwa zachodniopomorskiego.
- Cel operacyjny I.4. Decentralizacja zadań ochrony i opieki nad zabytkami.
 - ◆ Zadanie I.4.1. Wspieranie działań na rzecz budowy samorządowego systemu służb ochrony zabytków (gminnego i powiatowego).
- Cel operacyjny I.5. Delimitacja (wyznaczenie granic) wartościowych obszarów krajobrazu kulturowego do zachowania i budowa systemu ich ochrony.
 - ◆ Zadanie I.5.1. Budowa systemu ochrony i opieki nad zabytkami województwa zachodniopomorskiego w formie uznania za Pomnik Historii.
- Cel operacyjny I.6. Utrzymanie w dobrym stanie zabytków stanowiących własność województwa zachodniopomorskiego lub użytkowanych przez jednostki organizacyjne WZ.
 - ◆ Zadanie I.6.1. Realizacja prac remontowych i rewaloryzacyjnych obiektów zabytkowych:
 - znajdujących się w posiadaniu WZ (wpisanych do rejestru i ujętych w ewidencji zabytków).
 - będących w użytkowaniu jednostek organizacyjnych WZ (wpisanych do rejestru i ujętych w ewidencji zabytków).
- ◆ **Cel perspektywiczny II. Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa.**
 - Cel operacyjny II.1. Tworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym regionu materialnym i niematerialnym.
 - ◆ Zadanie II.1.1. Finansowanie z budżetu Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami – dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty

- budowlane przy zabytkach, dotacje na działania edukacyjne, społeczne, wydawnicze.
- ◆ Zadanie II.1.2. Finansowanie z funduszy strukturalnych i zewnętrznych będących w dyspozycji Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.
- Cel operacyjny II.2. Zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości.
- ◆ Zadanie II.2.1. Rozbudowa wojewódzkiego samorządowego systemu/portalu informacji o zabytkach województwa zachodniopomorskiego, dostępne turystycznie.
 - ◆ Zadanie II.2.2. Rozwój tematycznych szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, wodnych, samochodowych, kolejowych) promujących dziedzictwo kulturowe regionu (w oparciu o wydarzenia historyczne, zespoły zabytków).
 - ◆ Zadanie II.2.3. Zagospodarowanie na cele turystyczne obiektów zabytkowych.
 - ◆ Zadanie II.2.4. Budowa i promocja produktów turystycznych i kulinarnych w oparciu o zasób dziedzictwa kulturowego.
- ◆ **Cel perspektywiczny III. Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń.**
- Cel operacyjny III.1. Edukacja regionalna.
- ◆ Zadanie III.1.1. Tworzenie warunków organizacyjnych i prawnych dla funkcjonowania i rozwoju instytucji zajmujących się dziedzictwem kulturowym i zabytkami województwa.
 - ◆ Zadanie III.1.2. Organizacja i koordynacja wydarzeń na szczeblu wojewódzkim związanych z popularyzacją dziedzictwa regionu kierowanych do szerokich grup społecznych – np. Europejskie Dni Dziedzictwa na terenie województwa zachodniopomorskiego, Noce Muzeów.
 - ◆ Zadanie III.1.3. Popularyzacja wiedzy o historii i zabytkach województwa, w tym o dynastii Gryfitów, oraz ochrony i opieki nad zabytkami.

- ◆ Zadanie III.1.4. Włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów edukacyjnych.
- ◆ Zadanie III.1.5. Wspieranie tworzenia i działania lokalnych muzeów /izb regionalnych (np. młynarstwa, kolei wąskotorowej).
- ◆ Zadanie III.1.6. Tworzenie oferty edukacyjnej kierowanej do właścicieli i użytkowników zabytków w zakresie opieki nad zabytkami.
- ◆ Zadanie III.1.7. Promowanie tradycyjnych form i cech regionalnej architektury i budownictwa oraz dawnych rzemiosł i technik budowlanych, ginących zawodów, dziedzictwa niematerialnego regionu.
- ◆ Zadanie III.1.8. Popularyzacja wiedzy o dobrach kultury współczesnej województwa, zwłaszcza wskazanych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego.
- Cel operacyjny III.2. Promocja walorów kulturowych regionu.
 - ◆ Zadanie III.2.1. Popularyzacja wiedzy o zasobach dziedzictwa kulturowego i potrzebie jego ochrony.
 - ◆ Zadanie III.2.2. Popularyzacja i upowszechnianie wiedzy nt. historii Pomorza Zachodniego i znaczenia dynastii Gryfitów.
 - ◆ Zadanie III.2.3. Wspieranie działalności wydawniczej, wystawienniczej, multimedialnej promującej walory kulturowe regionu – materialne i niematerialne.
- ◆ **Strategia Rozwoju Turystyki w województwie zachodniopomorskim do roku 2015 (przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa nr XVI/147/2000 z 23.10.2000 r.)**

W dokumencie za podstawę rozwoju turystyki uznano dziedzictwo kulturowe. Sformułowano ponadto cele i zadania strukturalne służące budowie „markowych” produktów turystyki w tym, turystyki kulturowej:

- ◆ rozwój infrastruktury szlaków historycznych i tematycznych w tym oznakowanie tras przebiegu oraz atrakcji znajdujących się na szlakach, budowa parkingów i toalet dla odwiedzających, poprawa dojazdu do atrakcji znajdujących się na szlaku;
- ◆ budowa i modernizacja centrów informacji turystycznej;
- ◆ renowacja obiektów zabytkowych;
- ◆ renowacja zabytkowych parków i kompleksów pałacowo– dworskich.

♦ **Strategia Rozwoju Powiatu - do roku 2015 (Uchwała nr L/627/10 z dn. 25.VIII.2010 r. Rady Powiatu w Stargardzie Szczecińskim)**

Dokument określa m.in. następujące cele operacyjne:

- ♦ Cel operacyjny II.5 Wspieranie i promowanie rozwoju turystyki, kultury i sportu w Powiecie.

Turystyka, kultura i sport to równie ważne dziedziny ludzkiego życia, których rozwój wpływa na poziom zadowolenia mieszkańców danego obszaru, a jednocześnie jest zachętą dla przybywających gości. Tworzenie dogodnych warunków rozwoju turystyki to kluczowe zadania dla samorządu powiatowego i nie tylko. Turystyka to również sposób na pobudzenie życia gospodarczego, kulturalnego i społecznego Powiatu. Branża turystyczna zapewnia zatrudnienie nie tylko w dziedzinach związanych z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, ale także w innych sektorach w tym związanych z handlem i usługami. Wokół centrów turystycznych powstają nowe miejsca pracy, rozbudowuje się infrastruktura techniczna, gospodarcza i społeczna. Mając świadomość jak dużą rolę odgrywa turystyka, władze Powiatu będą stymulować jej rozwój i promować na zewnątrz wszystkie atrakcje i przedsięwzięcia turystyczne mające miejsce na terenie Powiatu. W tym celu powstanie spójna oferta promocyjna Powiatu związana z turystyką, a także wspierane będą działania poprawiające infrastrukturę turystyczną wszystkich gmin Powiatu oraz promujące rozwój agroturystyki w Powiecie.

Kultura kreuje postawy społeczne, normy oraz estetyczne i etyczne wartości. Kultura wraz ze swymi wytworami staje się sektorem generującym dochody, nowe miejsca pracy, a także czynnikiem zwiększającym atrakcyjność powiatu. Jest również jednym z najlepszych sposobów promocji Powiatu i budowy jego konkurencyjnej przewagi. Działania na tym polu koncentrować się będą na rozwoju infrastruktury kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, wspierania inicjatyw kulturalnych oraz kalendarza imprez odbywających się na terenie Powiatu.

- ♦ Zadanie II.5.2. Wspieranie rozwoju turystyki i infrastruktury turystycznej w Powiecie.

Rozwój turystyki i infrastruktury turystycznej należą do ważnych zadań Powiatu. Realizacja tego zadania doprowadzi do zwiększenia atrakcyjności naszego Powiatu i większej liczby odwiedzających nasze tereny. W ramach tego zadania

promowane będą atrakcje i produkty turystyczne Powiatu w kraju i za granicą, a także upowszechniane i organizowane imprezy turystyczne, krajoznawcze i rekreacyjne promujące walory turystyczne ziemi stargardzkiej. Niezbędnym działaniem jest utworzenie internetowego portalu turystycznego z informacjami o atrakcjach, produktach turystycznych oraz o bazie noclegowej zlokalizowanej na terenie Powiatu oraz na kontynuowaniu wydawnictw i opracowań nowych przewodników i informatorów turystycznych z aktualną ofertą turystyczną i kalendarzem imprez cyklicznych odbywających się w Powiecie.

Na płaszczyźnie turystycznej zacieśniana będzie współpraca z lokalnymi i regionalnymi instytucjami w zakresie promocji walorów i bazy turystycznej Powiatu, a także aktywizacja podmiotów kreujących ofertę turystyczną poprzez szkolenia z zakresu pozyskiwania środków unijnych, przygotowania wniosków aplikacyjnych.

◆ **Powiatowy program opieki nad zabytkami powiatu stargardzkiego na lata 2010-2014
(Uchwała Nr LII/677/10 Rady Powiatu w Stargardzie Szczecińskim z dnia 27 października 2010 r.)**

W rozdziale 7 Programu określono następujące cele powiatowego programu opieki nad zabytkami:

- ◆ Cel I: Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- ◆ Cel II: Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
- ◆ Cel III: Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- ◆ Cel IV: Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- ◆ Cel V: Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- ◆ Cel VI: Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.

- ♦ Cel VII: Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Rozdział nr 8: Kierunki i zakres działań dla realizacji celów powiatowego programu opieki nad zabytkami, przewiduje prowadzenie następujących działań dla realizacji celów określonych w rozdziale 7:

- 1) Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych nieruchomości będących własnością powiatu; zabezpieczenie i utrzymanie tych obiektów oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystanie z nich w sposób zapewniający trwale zachowanie ich wartości. Zapewnienie warunków do naukowego badania i dokumentowania obiektów zabytkowych.
- 2) Wspieranie działań zmierzających do montażu systemów zabezpieczeń ppoż. oraz antywłamaniowych dla najcenniejszych obiektów zabytkowych (we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Powiatowym Inspektorem Nadzoru Budowlanego, Policją i Państwową Strażą Pożarną).
- 3) Udzielanie na wniosek zainteresowanych podmiotów dotacji celowych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy obiektach zabytkowych z terenu powiatu stargardzkiego wpisanych do rejestru zabytków.
- 4) Ustanawianie przez starostę na wniosek Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków społecznych opiekunów zabytków; cofanie ustanowienia społecznych opiekunów zabytków; prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków; wydawanie osobom fizycznym legitymacji społecznego opiekuna zabytków; wydawanie zaświadczeń osobom prawnym lub innym jednostkom organizacyjnym pełniącym funkcję społecznego opiekuna zabytków.
- 5) Umieszczanie przez starostę w uzgodnieniu z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na obiektach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków znaku informującego o tym, iż obiekt ten podlega ochronie. Ustalenie z ZWKZ listy obiektów do oznakowania; zamówienie stosownych znaków, umieszczenie ich na wszystkich obiektach w powiecie.

- 6) Współpraca i współfinansowanie działań w zakresie utrzymania (odnowy) istniejących i wytyczanie nowych szlaków turystycznych, przy uwzględnieniu promocji dziedzictwa kulturowego. Budowa systemu informacji wizualnej dot. zabytków i innych atrakcji turystycznych. Zadanie we współpracy z samorządami i innymi zainteresowanymi w tym zakresie.
- 7) Wspieranie podejmowanego przez samorządy gminne zagospodarowania miejsc atrakcyjnych turystycznie, m. in. szlaków kulturowych, ścieżek edukacyjnych, tras rowerowych etc.
- 8) Współpraca z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz rozwoju turystyki w powiecie stargardzkim.
- 9) Uwzględnienie w przygotowywanym regulaminie Nagród Starosty Stargardzkiego za szczególne osiągnięcia na rzecz rozwoju i promocji Powiatu kategorii dot. opieki nad zabytkami i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.
- 10) Współpraca z organami samorządowymi, stowarzyszeniami oraz organizacjami pozarządowymi działającymi w sektorach edukacji oraz kultury i sztuki w zakresie:
 - edukacji dzieci i młodzieży obejmującej ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego,
 - organizacji konkursów poszerzających wiedzę uczniów na temat walorów dziedzictwa powiatu stargardzkiego i jego ochrony i zachowania,
 - organizacja imprez promujących walory turystyczne powiatu i służące integracji jego mieszkańców,
- 11) Współpraca z organami samorządowymi, stowarzyszeniami oraz organizacjami pozarządowymi działającymi w sektorze kultury fizycznej i turystyki w zakresie:
 - upowszechniania kultury fizycznej i turystyki, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży;
 - organizowanie imprez sportowych, rekreacyjnych i turystycznych o zasięgu powiatowym.
- 12) Współpraca z organizacjami ekologicznymi, realizującymi programy służące ochronie przyrody i edukacji ekologicznej w zakresie wymiany informacji i konsultowania

projektów aktów prawnych dotyczących ochrony środowiska oraz edukacji ekologicznej w zakresie m. in. ochrony środowiska i ochrony dziedzictwa przyrodniczego.

- 13) Upowszechnianie wiedzy o zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu oraz jego walorach turystycznych na stronie internetowej powiatu oraz innych dostępnych środkach masowego przekazu.
- 14) Wydawanie niekomercyjnych niskonakładowych wydawnictw (drukowanych: przewodników, map, albumów, widokówek, folderów itp. lub wykorzystujących inne techniki zapisu, np. płyty CD) popularyzujących wiedzę o zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu; współpraca z organizacjami działającymi na rzecz promocji regionu w tym zakresie.

5 UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 *Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy*

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Dobrzany wykazuje zgodność z celami wszystkich gminnych dokumentów strategicznych:

♣ **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dobrzany (Uchwała nr XXVIII/220/02 Rady Miejskiej w Dobrzanych z dnia 7 października 2002 r.)**

Zapisy Studium dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego gminy oparte zostały na wnikliwie opracowanym Studium wartości kulturowych (Skrócone studium ruralistyczne) gminy Dobrzany, opracowanym w 2000 r. przez mgr Waldemara Witka jako element Studium uwarunkowań. Analizuje ono charakterystykę jednostek osadniczych na obszarze gminy oraz zasób obiektów zabytkowych w podziale typologicznym na: cmentarze, stanowiska archeologiczne, zespoły rezydencjonalno-parkowo-folwarczne oraz obiekty architektoniczne. W rozdziale II.2.3 (Ochrona środowiska kulturowego) wskazuje się strefy ochrony konserwatorskiej, które należy uwzględnić przy tworzeniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Są to:

Strefa „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej. Obszar uznany za materialne świadectwo historyczne, na którym dawny układ przestrzenny lub jego elementy zachowały się w stanie nienaruszonym lub nieznacznie zniekształconym. W strefie zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową.

Ochronie podlega:

- ♣ rozplanowanie ulic i placów oraz ich zachowane oryginalne nawierzchnie,
- ♣ historyczne linie zabudowy,
- ♣ historyczne granice działek i szerokości frontów zabudowy,
- ♣ istniejąca zabudowa o walorach zabytkowych (wpisana do rejestru zabytków lub zakwalifikowana do rejestru),
- ♣ historyczne formy zabudowy,
- ♣ zieleń komponowana, jej układ i skład gatunkowy,
- ♣ mała architektura (ogrodzenia, bramy, pomniki).

Warunki ochrony:

- ◆ obowiązuje trwałe zachowanie historycznego układu przestrzennego ze wszystkimi elementami (drogi, place, linie zabudowy, kompozycja wnętrz architektonicznych i krajobrazowych),
- ◆ ochrona, konserwacja i rewaloryzacja zachowanych, głównych elementów układu przestrzennego, usunięcie lub przebudowa obiektów dysharmonizujących,
- ◆ dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej ,
- ◆ wszelka działalność budowlana wymaga zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- ◆ obowiązuje wymóg konsultowania i uzyskania zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wszelkich zmian i podziałów nieruchomości oraz przebudowy, rozbudowy i remontów wszelkich obiektów będących w strefie - zgodnie z Ustawą o ochronie dóbr kultury.

Strefa "B" - ochrony konserwatorskiej. Obszar ochrony układów przestrzennych i ich fragmentów w obrębie, których czytelne jest historyczne rozplanowanie zabudowy o lokalnych wartościach kulturowych. W strefie tej wprowadza się wymóg konsultowania i uzgodnienia ze Służbą Ochrony Zabytków wszelkich działań inwestycyjnych.

Ochronie podlega:

- ◆ rozplanowanie ulic i placów (z uwzględnieniem możliwości zachowania pierwotnych nawierzchni),
- ◆ historycznie ukształtowane działki siedliskowe, ze szczególnym uwzględnieniem szerokości frontów poszczególnych parceli,
- ◆ rozplanowanie zabudowy poszczególnych zagród i charakterystycznego usytuowania domu mieszkalnego,
- ◆ architektoniczna forma zabudowy (istniejącej i uzupełniającej): gabaryty, kształty dachów, zasadnicza kompozycja elewacji,
- ◆ zieleń komponowana (obsadzenie ulic, starodrzew w obrębie siedlisk) - układ i skład gatunkowy.

Warunki ochrony:

- ♣ utrzymanie zasadniczych elementów historycznego układu przestrzennego,
- ♣ rewaloryzacja i modernizacja obiektów o wartościach kulturowych,
- ♣ docelowe usunięcie lub przebudowa obiektów dysharmonizujących,
- ♣ dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej oraz architektonicznych form zabudowy występujących w obrębie miejscowości,
- ♣ obowiązuje wymóg konsultowania i uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich działań inwestycyjnych w zakresie:
 - budowy nowych obiektów,
 - kształtowania zabudowy o określonych gabarytach i bryle,
 - przebudowy i remontów, a także zmiany funkcji obiektów figurujących w wykazie zabytków architektury i budownictwa,
 - zmian historycznie ukształtowanych wnętrz ruralistycznych.

Strefa "K" - ochrony krajobrazu kulturowego. Krajobraz integralnie związany z zespołem zabytkowym lub obszary ukształtowane w wyniku działalności ludzkiej - parki, cmentarze aleje. Tereny te mogą stanowić również integralną część obszarów chronionych strefą "A" lub "B" jako rodzaj zabezpieczenia i ekspozycji form tradycyjnych.

Ochronie podlega:

- ♣ historycznie ukształtowana granica parków, cmentarzy i ogrodów przydomowych,
- ♣ kompozycja zieleni: rozplanowanie i skład gatunkowy,
- ♣ układ dróg i alejek w obrębie parków i cmentarzy,
- ♣ mała architektura: ogrodzenia, bramy,
- ♣ nagrobki, krzyże, ogrodzenia kwater i inne zachowane elementy urządzenia cmentarzy.

Warunki ochrony:

- ♣ zachowanie historycznych granic założeń krajobrazowych,
- ♣ utrzymanie integralności zespołów pałacowo-parkowych, parków, cmentarzy i alei (nie należy dzielić tych obszarów na działki użytkowe),

- ◆ rewaloryzacja zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, np. ubytki w zadrzewieniu uzupełniać tymi samymi gatunkami drzew, zaleca się także stosowanie gatunków trwałych i długowiecznych,
- ◆ w przypadku, gdy nie przewiduje się prac renowacyjnych pozostawienie zbiorowiska naturalnej sukcesji przyrodniczej (np. zdewaloryzowane założenia cmentarne),
- ◆ prace melioracyjne winny dążyć do odtworzenia dawnego systemu wodnego oraz zachowania naturalnych zadrzewień nad brzegami cieków wodnych.
- ◆ lokalizowanie obiektów kubaturowych na terenie parków na miejscu dawnej zabudowy, przy odpowiednim wkomponowaniu w historyczne założenia krajobrazowe,
- ◆ uporządkowanie terenów dawnych (obecnie nieużytkowanych) cmentarzy, zabezpieczenie zachowanych zabytków sepulkralnych - np. w formie lapidarium,
- ◆ wszelkie prace renowacyjne, porządkowe, wycinki drzew wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, a w przypadku założeń wpisanych do rejestru zabytków - zezwolenia WKZ.

Strefa "E" - ochrony ekspozycji. Ochrona ekspozycji zabytkowego układu przestrzennego lub jego elementów.

Ochronie podlega:

- ◆ obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów, dominant zabytkowego układu oraz obiektów o szczególnych wartościach krajobrazowych.

Warunki ochrony:

- ◆ wyłączenie spod zabudowy obszaru zakłócającego ekspozycję zabytku,
- ◆ wszelkie inwestycje na tym terenie należy poprzedzić studiami panoramicznymi, które określą warunki oraz dopuszczalny zasięg zabudowy,
- ◆ lokalizacja obiektów kubaturowych i innych wysokich urządzeń wymaga uzyskania zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Dobrzany do roku 2015 (Autorzy: Barzkowickie Stowarzyszenie Rozwoju Obszarów Wiejskich, Urząd Miasta i Gminy w Dobrzanych, Mieszkańcy Gminy Dobrzany)

W ramach strategicznych celów rozwoju gminy określono jako pierwszy cel główny - Zrównoważony Rozwój Obszarów Wiejskich. Celem pośrednim jest zachowanie, ochrona oraz odtwarzanie walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego. Ustalono, że do głównych zadań w celu zachowania dziedzictwa kulturowego winno należeć:

- ♣ propagowanie kultury i sztuki ludowej w szkołach, aby zaszcześcić ją wśród najmłodszego pokolenia,
- ♣ współpraca i promocja lokalnych twórców,
- ♣ współpraca z Kołami Gospodyń Wiejskich i innymi organizacjami pozarządowymi,
- ♣ zebranie, opracowanie informacji w postaci różnych wydań o historii, legendach itp.,
- ♣ współorganizacja imprez lokalnych,
- ♣ współpraca z mediami.

Kolejnymi sposobami realizacji w/w celu pośredniego, związanymi z ochroną dziedzictwa kulturowego są: rewitalizacja zabytkowych założeń parkowych (w Bytowie i Mosinie) oraz zagospodarowanie i rekultywacja terenów, obiektów zdegradowanych, zdewastowanych (obiektów PGR-owskich wybudowanych w latach 60-70-tych, które są często zdewastowane i dysharmonizują krajobraz gminy).

♣ **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego**

W obowiązujących na terenie gminy Dobrzany miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego nie figuruje obiekty zabytkowe objęte ochroną w planie miejscowym.

5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Rys historyczny Gminy Dobrzany

Pierwsze ślady znalezione na ziemiach dobrzańskich pochodzą z epoki kamienia. Natomiast ślady stanowiące o stałym osadnictwie z tego rejonu datowane są na wiek VII. Przypuszcza

się, iż początek miastu nadała osada przygodowa młodszego z dwóch grodzisk obronnych funkcjonujących w X-XII wieku.

Wraz z nadejściem XIV wieku Dobrzany weszły w posiadanie pomorskiego rycerskiego rodu Steglitzów. W 1336 roku Dobrzany, z rąk Jakuba von Guntensberga przedstawiciela innego rodu pomorskiego, otrzymały prawa miejskie odmiany magdeburskiej. Po tym zdarzeniu miastu nadano pochodzącą od jego imienia nazwę Jakobshagen, która funkcjonowała aż do 1945 roku. Po okresie drugiej wojny światowej nazwę miejscowości kilkakrotnie zmieniano. Z początku miasto nosiło nazwę Jakubowo, później Dobrzanek, aż w końcu Dobrzany. W 1359 roku Steglitzowie, którzy byli lennikami księcia z linii szczecińskiej przeszli w lenno linii wołogowskiej. Na skutek tych zdarzeń Dobrzany zostały podporządkowane księżęcej domenie w Szadzku i nadano miastu herb, który na przestrzeni lat podlegał nieznacznym modyfikacjom. Według mapy Lubiniusa z 1617 roku, na tarczy przedzielonej poprzeczną belką widnieje łapa Gryfa zwrócona w lewo. W kolejnym stuleciu (wiek XVIII) herb miasta przedstawia podobnie czerwona łapa gryfa na złotym polu. W późniejszym czasie nastąpiło kilka zmian w jego wyglądzie, jednak miasto ostatecznie wróciło do herbu znanego z mapy Lubiniusa. Jest to tarcza ze srebrnym polem, przedzielona poprzeczną błękitną belką oraz umieszczoną na niej, zwróconą w lewo czerwoną łapą Gryfa ze złotymi szponami. Z czasem Dobrzany zaczęły używać pieczęci, na której jawiła się postać w aureoli, w prawej ręce trzymająca miecz, w lewej zaś pastorał. Pieczęć opatrzona była również maksymą „Secret. Civitatis Jakobshagen”. Dnia 11 listopada 2012 r. została podjęta uchwała nr XXII/196/12 Rady Miejskiej w Dobrzanach z. w sprawie ustanowienia herbu, flagi, pieczęci, flagi stolikowej i bannera gminy Dobrzany oraz zasad i warunków ich używania.

Do 1368 roku miasteczko należało do księstwa wołogoskiego, w latach 1368 – 1459, po ponownym podziale księstwa zachodniopomorskiego, znalazło się w granicach księstwa słupskiego. Po zjednoczeniu ziem pomorskich przez księcia Bogusława X, Dobrzany zostały włączone do Księstwa Zachodniopomorskiego. Od roku 1653 znalazły się w państwie brandenburskim, następnie od 1701 roku w granicach Królestwa Pruskiego. Były niewielką miejscowością, funkcjonującą w cieniu zamku szadzkiego wzniesionego w XIII wieku.

Zamek ten stanowił największą twierdzę Pomorza Zachodniego na pograniczu z Nową Marchią. Budowla zajmowała obszar 44 x 50 metrów i została wzniesiona na naturalnym

wzniesieniu przy rozlewisku jeziora. Pierwsze informacje o Zamku pojawiają się w 1336 roku. Podobnie jak Dobrzany, obiekt znajdował się w rękach Steglitzów.

Na początku XV w. zamek posiadał załogę liczącą 80 zbrojnych, która nie była w stanie skutecznie bronić się przeciwko Brandenburczykom. Kolejne porażki (1445 i 1478) dały impuls do wzmocnienia walorów obronnych zamku. Powstały dwa wały ziemne o wysokości 13 metrów i fosa. Przed bramą postawiono murowany bastion, a w narożnikach wałów wzniesiono bastiony ziemne przeznaczone do obrony skupionej.

Pożar zamku w 1588 roku spowodował konieczność następnej jego przebudowy. W efekcie zmieniono go w renesansową rezydencje obronną i w takiej postaci dotrwał do okresu wojny trzydziestoletniej. Wtedy zamek ponownie zdobyto, a po jego opuszczeniu nigdy nie wrócił do dawnego blasku. Opuszczony, popadał stopniowo w coraz większą ruinę, w związku z czym w 1766 roku rozpoczęto jego rozbiórkę. Jedynym świadectwem jego obecności jest wzgórze zamkowe kryjące fundamenty, wały ziemne z bastionami oraz fosa. Burzliwa historia obiektu nie odbijała się jednak w znaczący sposób na losie samych Dobrzan, dopóki w 1781 roku nie wybuchł wielki pożar miasta, który poczynił rozległe straty w jego tkance. Do odbudowy wykorzystano cegły z rozbieranych murów zamku w Szadzku. Odbudowę kierował znakomity architekt niemiecki, David Gilly, znany także jako projektant klasycystycznego kościoła św. Michała Archanioła w Dobrzanach.

Najbardziej jednak Dobrzany ucierpiały w trakcie działań wojennych w 1945 roku. Zniszczeniu uległo wtedy około 60% miasta: spalona została m.in. cała ulica Staszica, znana z interesującej architektonicznie zabudowy, w której znajdowały się liczne punkty usługowe. Po wojnie miasto zostało oczyszczone z gruzów, wyburzono wypalone budynki w centrum miasta. Odbudowano wieżę kościelną, a tymczasową kaplicę przeniesiono z powrotem do kościoła. Do Stargardu dojechać można było koleją wąskotorową. Samorząd zapewnił działalność Szkoły Podstawowej, Ośrodka Zdrowia i Poczty Polskiej. Powstały pierwsze powojenne zakłady drzewne, a miasto uniezależniło się energetycznie. Pierwszymi osadnikami po wojnie byli Polacy wracający z robót przymusowych. Ówczesny burmistrz Dobrzan, Jan Nagórski, zatrzymywał na krzyżówkach ulic wracających z Niemiec i zachęcał do osadnictwa w Dobrzanach. Miasto powoli się zaludniało. Do końca lat pięćdziesiątych miały miejsce duże ruchy migracyjne ludzi. Powstały nowe zakłady pracy, między innymi Państwowy Ośrodek Maszynowy, Spółdzielnia Pracy „Prefabrykat” (ob. Forest” i „Skatom”), Zakład Drzewny „Cepeliny” (ob. „Colint”). W latach siedemdziesiątych

miasto dynamicznie rozbudowywano w ramach budownictwa komunalnego i spółdzielczego.

5.2.2. Zabytki archeologiczne

Okolice Dobrzan zostały zaludnione wcześniej, bo już w epoce kamienia. Obszar gminy jest jednak rejonem średnio intensywnego występowania stanowisk archeologicznych. Na ogólną liczbę 182 stanowisk i pojedynczych znalezisk, większość z nich zgrupowana jest na obszarach wsi Odargowo i Szadzko oraz miasta Dobrzany. Są to przeważnie złożone pod względem chronologicznym stanowiska, datowane od prehistorii poprzez starożytność i wszystkie fazy średniowiecza po osadnictwo nowożytne. Do najcenniejszych należą: grodzisko wczesnośredniowieczne i średniowieczne, zamek średniowieczny, osada z okresu starożytności, kultury łużyckiej (rozległe grodzisko pierścieniowate z doskonale zachowanymi wałami ziemnymi), z okresu wpływów rzymskich w Szadzku. Na terenie miasta Dobrzany zachowało się wczesnośredniowieczne grodzisko pierścieniowate (we wschodniej części miasta) z podwójnym wałem ziemnym, datowane na IX-X wieku oraz wczesnośredniowieczne (XI-XII w.) grodzisko w zachodniej części miasta. Pozostały obszar gminy charakteryzuje niewielkie nasycenie archeologicznymi dobrami kultury. Do wyjątków należy wczesnośredniowieczne grodzisko w Kozach oraz cmentarzysko kurhanowe z okresu kultury łużyckiej w Bytowie.

Cztery stanowiska archeologiczne objęte zostały rejestrem zabytków:

- Kozy – 31-14/4 – nr 281, dec. nr Kl.I.6801/27/68 z dnia 16 grudnia 1968 r.
- Kozy – 31-14/5 – nr 280, dec. nr Kl.I.6801/26/68 z dnia 16 grudnia 1968 r.
- Szadzko 32-13/129 – nr 678
- Szadzko 32-13/131 – nr 718

5.2.3. Zabytki nieruchome na terenie gminy Dobrzany

Podrozdział opracowany na podstawie Studium wartości kulturowych (skrócone studium ruralistyczne) gminy Dobrzany, mgr W. Witek, Szczecin 2000 oraz wyników badań terenowych

Obszar gminy Dobrzany charakteryzuje się znaczną przewagą osadnictwa wiejskiego. Dominują tu średniowieczne układy przestrzenne o kompozycji owalnicowej (Biała, Krzemień, Lutkowo, Odargowo, Ognica, Szadzko), które z czasem przekształciły się

w układy wielodrożnicowe lub rozwinęły się w sposób osiowy. Część wsi przekształcono w okresie kształtowania się gospodarki folwarcznej. Kolejny etap dynamicznego rozwoju sieci osadniczej przypada na koniec XVIII i XIX w i związany jest z zakładaniem nowych kolonii po regulacji gruntów (tzw. wsie fryderycjańskie) lub folwarków związanych z pierwotnymi majątkami, a także leśniczówek. Powstały (lub rozwinęły się) wówczas wsie jak Biała, Dolice, Grabnica, Sierakowo, Kielno i Okole. Wyjątek stanowi miasto Dobrzany, którego kompozycja przestrzenna łączy w sobie cechy średniowiecznego rozplanowania z XVIII-wieczną przebudową po pożarze z 1781 r. według planu Gilly'ego, który zaprojektował układ regularnych działek siedliskowych, przeznaczonych na dwa budynki o kalenicowej orientacji, a w północno-zachodniej części miasta nieznaczną ilość działek przeznaczonych pod zabudowę pojedynczymi budynkami. Wzdłuż dróg wylotowych z miasta przeznaczono tereny pod zwarte ciągi stodół i innych budynków gospodarczych.

Na obszarze gminy przeważa zabudowa chłopska. W obrębie średniowiecznych wsi placowych dominują zagrody średnio- i pełno rolne, z chałupami wąsko – lub szeroko frontowymi posadowionymi na froncie parceli. Zachowały się pojedyncze przykłady chałup szachulcowych o XVIII/XIX-wiecznej metryce, niektóre silnie przekształcone lub w złym stanie technicznym. Przeważają jednak domy murowane wznoszone w 4 ćwierci XIX – pocz. XX w. Historyczna zabudowa gospodarcza (stodoły, obory, kurniki i chlewnie), szczególnie szachulcowa, ulega stopniowej likwidacji ze względu na bardzo zły stan techniczny.

Najcenniejszymi obiektami na terenie gminy są kościoły z cmentarzami przykościelnymi. Większość z nich wpisana jest do rejestru zabytków. Najstarsze z nich mają metrykę XV-wieczną (Biała), kolejne pod względem chronologicznym to grupa renesansowych kościołów z XVI/XVII wieku (Bytowo, ruina kościoła w Szadzku). Kościół w Dobrzanach powstał pod koniec XVIII wieku w ramach odbudowy miasta po pożarze i stanowi jedyny zachowany budynek zaprojektowany przez Gilly'ego. Kolejna grupa kościołów wzniesiona została w wieku XIX (Kępno, Lutkowo) w formach historyzujących. Większość kościołów to niewielkie salowe budowle, orientowane, o jednowieżowych fasadach i skromnej dekoracji architektonicznej, wzniesione z kamienia lub cegły.

Do najstarszych obiektów architektonicznych na terenie gminy należy XIV-wieczny zamek w Szadzku, zachowany w formie ruiny położonej nad Jeziorem Szadzkim, z dobrze czytelnymi bastionami, głębokimi fosami i wałami ziemnymi. Drugim i ostatnim przykładem architektury rezydencjonalnej jest ruina eklektycznego,

XIX-wiecznego pałacu w Bytowie, otoczonego krajobrazowym parkiem.

Niewiele zachowało się zespołów folwarcznych: najbardziej kompletny układ znajduje się w Bytowie, fragmentarycznie zachowane są zespoły w Mosinie, Szadzku i Błotnie. W ciągu ostatnich lat wyburzono pozostałości zabytkowych budynków folwarku w Kozach, pełniącego po wojnie funkcję PGR-u. Nieliczne są również przykłady architektury przemysłowej. XIX-wieczny młyn wodny w Bytowie, wpisany do rejestru zabytków, oczekuje na nowego właściciela i nowy program użytkowy.

Na terenie gminy Dobrzany zachowały się dwa zabytkowe parki z końca XIX wieku: w Bytowie, wpisany do rejestru zabytków oraz w Mosinie, objęty ochroną konserwatorską. Gmina Dobrzany jest właścicielem 21 obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków zgodnie z wykazem zamieszczonym poniżej.

GMINA DOBRZANY - ZABYTKI STANOWIĄCE WŁASNOŚĆ GMINY DOBRZANY

LP	ID	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE
1	7241	Biała	Biała	Cmentarz (1)	2 poł. XIX w.
2	7242	Biała	Biała	Cmentarz (2)	1 poł. XIX w.
3	9147	Biała	Biała 17	Chałupa	pocz. XX w.
4	7250	Błotno	Błotno	Cmentarz (2)	poł. XIX w.
5	7255	Bytowo	Bytowo	Cmentarz	pocz. XX w.
6	9163	Bytowo	Bytowo 7	Dom mieszkalny	1912
7	9170	Dobrzany	Armii Czerwonej 1	Magazyn zbożowy	XIX/XX w.
8	9178	Dobrzany	Cmentarna 4	Dom mieszkalny	1910-1920
9	7269	Dobrzany	Dobrzany	Cmentarz komunalny	1876
10	7270	Dobrzany	Dobrzany	Cmentarz żydowski	1 poł. XIX w.
11	9195	Dobrzany	Mickiewicza 7	Dom mieszkalny	1910-1920
12	9227	Dobrzany	Świerczewskiego 24a	Dom mieszkalny	1900-1910
13	9224	Dobrzany	Świerczewskiego 31	Willa	1910-1930
14	9243	Kępno	Kępno 15	Dawna szkoła, ob. budynek mieszkalny	XIX w.
15	7686	Kozy	Kozy	Cmentarz	XIX w.
16	9257	Krzemień	Krzemień 44	Szkoła (ob. biblioteka)	XIX/XX w.
17	8214	Lutkowo	Lutkowo	Cmentarz	2 poł. XIX w.
18	8228	Lutkowo	Lutkowo 49	Pastorówka	XIX/XX w.
19	9308	Odargowo	Odargowo 35	Gołąbnik	1910-1920
20	8580	Szadzko	Szadzko	Cmentarz	XIX w.
21	9331	Szadzko	Szadzko 32	Dom mieszkalny	1910-1920

5.2.4. Zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie gminy Dobrzany nie istnieją jednostki o charakterze muzealnym. Niemniej, w czerwcu 2012 roku na terenie gminy odnaleziono trzy miecze z epoki brązu, które trafiły do zbiorów Muzeum Narodowego w Szczecinie.

5.2.5. Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki.

Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu Konwencji UNESCO obejmuje:

- ◆ tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego
- ◆ sztuki widowiskowe
- ◆ zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne
- ◆ wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata
- ◆ umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Rolą władz samorządowych jest m. in. pielęgnowanie wszelkich zastanych przejawów tego dziedzictwa jak i tworzenie warunków do budowania nowych form tożsamości kulturowej. Służą temu wydarzenia kulturalne odbywające się w gminie. Są to np.:

- ◆ Dożynki – impreza odbywająca się cyklicznie od 2004 r.,
- ◆ Dni Dobrzan – impreza cykliczna odbywająca się pod koniec czerwca, będąca miejscem prezentacji Lokalnych Grup Działania i stowarzyszeń,
- ◆ Działalność Stowarzyszeń: Nasza Gmina Dobrzany, Towarzystwo Przyjaciół Dobrzan „Złoty Szpon”, Domu Seniora, Klub Pracy Twórczej oraz Fundacji Integracji Społecznej - Pod Aniołem,

- ◆ Działalność zespołu ludowego „Jezioranki” z Krzemienia i „Biesiada” z Szadzka oraz chóru „Apasjonata” z Dobrzan,
- ◆ Plenery Malarskie, sianoploty, warsztaty muzyczne, prezentacje lokalnych produktów zorganizowane przy wsparciu Lokalnej Grupy Działania Dobre Inicjatywy Regionu oraz Lokalnej Grupy Rybackiej Sieja, Wiejska Inicjatywa Rozwoju,
- ◆ Planowane jest stworzenie przez Stowarzyszenie Saturn, wioski średniowiecznej w Szadzku, która ma przypomnieć o średniowiecznej genezie miejscowości i jej ówczesnej roli w regionie.

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Dobrzany 20 zabytków nieruchomych wpisanych jest do rejestru zabytków. Są to głównie zachowane kościoły i dawne cmentarze przykościelne (Biała, Bytowo, Dobrzany, Dolice, Kępno, Krzemień, Lutkowo, Odargowo, Ognica i Szadzko), ponadto jeden zespół pałacowo-folwarczny w Bytowie (pałac w ruinie) oraz ruiny średniowiecznego zamku w Szadzku. Do rejestru zabytków wpisano również XIX-wieczny młyn wodny w Bytowie.

Poniżej przedstawiono szczegółowe zestawienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

LP	MIJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	FORMA OCHRONY
1	Biała	Biała	Kościół MB Bolesnej	koniec XV w.	nr rej. 364 z 12.09.1958
2	Bytowo		Pałac (ruina)	1870, 1900	nr rej.: A-81 z 23.10.2001
3	Bytowo	Bytowo	Kościół św. Wojciecha	pocz. XVII w, poł. XIX w, 1910-12	nr rej.: A-1407
4	Bytowo	Bytowo	Młyn	koniec XIX w.	nr rej.: 1077 z 20.12.1988
5	Bytowo	Bytowo	Park pałacowy	pocz. XIX w.	nr rej.: 981 z 2.07.1982
6	Dobrzany	Staszica	Kościół św. Michała Archanioła	1782-84	nr rej.: A-1210 z 19.03.1992
7	Dobrzany	Staszica	Cmentarz przykościelny	przed 1781	nr rej.: A-1210 z 19.03.1992
8	Dolice	Dolice	Kościół prawosławny, d. ewangelicki wraz z otoczeniem	1896	nr rej.: A-1412
9	Kępno	Kępno	Kościół św. Józefa	1 poł. XIX	nr rej.: A-1410
10	Kępno	Kępno	Wieża kościelna	1767 r.	nr rej.: 537 z 22.12.1965

LP	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	FORMA OCHRONY
11	Kępno	Kępno	Cmentarz przykościelny	XVI w.	nr rej. A-1211 z 19.03.1992
12	Krzemień	Krzemień	Cmentarz przykościelny	XIX w.	nr rej.: A-1212 z 20.03.1992
13	Krzemień	Krzemień	Kościół Wniebowzięcia NMP	1 poł. XIX w, 1903	nr rej.: A-1411
14	Lutkowo	Lutkowo	Cmentarz przykościelny	XV/XVI w.	nr rej.: A-1321 z 15.10.1996
15	Lutkowo	Lutkowo	Kościół Chrystusa Króla	1907 r.	nr rej.:A-1408
16	Odargowo	Odargowo	Kościół Przemienienia Pańskiego	2 poł. XV, XVII, 1870	nr rej.: A-1402
17	Ognica	Ognica	Kościół św. ap. Piotra i Pawła	1600, 1722, 2 poł. XIX w.	nr rej.: A-1403
18	Szadzko	Szadzko	Ruiny kościoła	1598, XVIII w.	nr rej.: A-1409
19	Szadzko	Szadzko	Cmentarz przykościelny	XVI w.	nr rej.: A-1150 z 1.10.1990
20	Szadzko	Szadzko	Zamek /relikty/ otoczenie	XIV, XVI w.	nr rej.: A-279 z 28.09.2006

5.3.2. Zabytki nieruchomości w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Wykaz zabytków nieruchomości znajdujących się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków (wg załącznika do pisma Dz.5140.29.2.2015.IW z dnia 10.06.2015 Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie) - bez obiektów w rejestrze zabytków.

LP	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	UWAGI
1.	Biała		cmentarz przykościelny	
2.	Biała		cmentarz 1	
3.	Biała		cmentarz 2	
4.	Biała	10	Chałupa	
5.	Biała	20	Chałupa	
6.	Biała	22	Chałupa	
7.	Biała	48	chałupa z częścią gospodarczą	
8.	Błotno		Cmentarz	
9.	Błotno		cmentarz przykościelny	
10.	Błotno		zespół folwarczny	
11.	Błotno	21	obora w zespole folwarcznym	
12.	Błotno	21	chałupa	
13.	Bytowo		Cmentarz	
14.	Bytowo		cmentarz przykościelny	
15.	Bytowo		zespół folwarczny	
16.	Bytowo		Obora	
17.	Bytowo		obora i stajnia	
18.	Bytowo		budynek mieszkalny (dom zarządcy)	
19.	Bytowo	1	Chałupa	
20.	Dobrzany		cmentarz komunalny	
21.	Dobrzany		cmentarz żydowski	
22.	Dobrzany	Armii Czerwonej 3	Nadleśnictwo	

LP	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	UWAGI
23.	Dobrzany	Mickiewicza 19	budynek mieszkalny	
24.	Dobrzany	Świerczewskiego 3	budynek mieszkalny	
25.	Dobrzany	Świerczewskiego 7	budynek mieszkalny	
26.	Dolice		Cmentarz	
27.	Dolice	7	chałupa z częścią inwentarską	
28.	Grabnica		cmentarz	
29.	Kępno		cmentarz	
30.	Kozy		Cmentarz	
31.	Kozy		zespół folwarczny	
32.	Krzemień	29	Chałupa	
33.	Krzemień	33	Chałupa	
34.	Krzemień	37	Chałupa	
35.	Krzemień	45	Stodoła	
36.	Krzemień	47	Chałupa	
37.	Lutkowo		Cmentarz	
38.	Lutkowo	11	Chałupa	
39.	Lutkowo	24	Chałupa	
40.	Lutkowo	28	Stodoła	
41.	Lutkowo	30	Chałupa	
42.	Lutkowo	31	Chałupa	
43.	Lutkowo	41	Chałupa	
44.	Lutkowo	49	Pastorówka	
45.	Mosina		park dworski	
46.	Mosina		zespół folwarczny	
47.	Mosina		Rządcówka	
48.	Mosina		Chlewnia	
49.	Odargowo	18	chałupa z częścią inwentarską	
50.	Odargowo	24	Chałupa	
51.	Odargowo	44	Chałupa	
52.	Odargowo		cmentarz przykościelny	
53.	Ognica	50	Chałupa	
54.	Ognica		cmentarz przykościelny	
55.	Ognica		cmentarz ewangelicki	
56.	Sierakowo		Cmentarz	
57.	Szadzko	31	Stodoła	
58.	Szadzko	44	Stodoła	
59.	Szadzko	50	Chałupa	
60.	Szadzko	54	Chałupa	
61.	Szadzko	55	Chałupa	
62.	Szadzko		zespół folwarczny	
63.	Szadzko		Rządcówka	
64.	Szadzko		cmentarz	

5.4 Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

5.4.1. Gminna Ewidencja Zabytków gminy Dobrzany

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., wzmocniła rolę gminnej ewidencji zabytków, czyniąc z niej źródło prawa miejscowego. Do art. 19 dodano ust. 1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Po wejściu w życie nowelizacji gmina Dobrzany przystąpiła do prac związanych z powołaniem do życia Gminnej Ewidencji Zabytków. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2014 poz. 1446 ze zm.) oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 113, poz. 661), jest ona prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

W załączniku nr 1 do niniejszego Programu znajduje się wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Dobrzany.

Wykaz zabytków archeologicznych zawiera załącznik nr 2.

5.4.2. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Na terenie gminy Dobrzany najważniejsze zabytki zostały wpisane do rejestru zabytków. Są to przeważnie kościoły wiejskie, z których najwcześniejsze istniejące do dziś zostały wzniesione w XV/XVI wieku: Biała, Bytowo, ruiny kościoła w Szadzku. Są one murowane z cegły i kamienia, gotyckie i renesansowe. Reprezentują typ skromnej, salowej świątyni z wieżą od zachodu lub typ bezwieżowy. Późniejsze kościoły, XVIII- i XIX-wieczne, realizowały ten sam typ świątyni, za wyjątkiem klasycystycznego kościoła w Dobrzanach i neogotyckiego w Lutkowie. Na 15 miejscowości wiele posiada zachowany zabytkowy układ przestrzenny.

6 OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ (ANALIZA SWOT)

Mocne strony:

- ◆ określone zasoby dziedzictwa kulturowego w Studium wartości kulturowych wraz z zaleceniami do ich ochrony i świadomego kształtowania krajobrazu, obowiązujące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- ◆ zachowane cechy pierwotnego rozplanowania przestrzennego części wsi o średniowiecznej metryce i XVIII/XIX-wiecznych wsi kolonizacyjnych z zespołami historycznej zabudowy,
- ◆ zasób historycznej zabudowy chłopskiej (głównie XIX-wiecznej zabudowy murowanej i ryglowej) na terenach wsi (głównie Krzemień, Lutkowo),
- ◆ zachowany w dużej części zespół folwarczny wraz z ruiną pałacu i parkiem, oraz zabytkowy młyn wodny w Bytowie,
- ◆ połączenie elementów krajobrazu kulturowego o walorach zabytkowych z walorami krajobrazowymi.

Słabe strony:

- ◆ słaba egzekucja zasad i kierunków ochrony dziedzictwa kulturowego określonych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- ◆ postępująca degradacja historycznych układów ruralistycznych,
- ◆ modernizacja historycznej zabudowy skutkująca degradacją lokalnych kolorytów,
- ◆ zły stan techniczny zabudowy w konstrukcji ryglowej,
- ◆ niewystarczające zabezpieczenie ppoż. i antywłamaniowe zabytków,
- ◆ rozprzestrzenianie się zabudowy poza zwarte układy osadnicze,
- ◆ dezintegracja zespołów dworsko-folwarcznych w związku z restrukturyzacją i zmianami własnościowymi (Bytowo, Mosina),
- ◆ zły stan większości cmentarzy poewangelickich,
- ◆ stopniowa dewaloryzacja zespołu urbanistycznego Dobrzan (wyburzanie zabytkowej zabudowy oraz remonty obniżające wartość zabytkową budynków).

Zagrożenia:

- ◆ degradacja krajobrazu na skutek braku planów miejscowych, chaotyczna zabudowa obszarów bez planów zagospodarowania,
- ◆ zanik tożsamości - cech lokalnego krajobrazu w wyniku niekorzystnych przekształceń historycznych układów ruralistycznych, modernizacji zabudowy lub zastępowanie dawnej zabudowy współczesną obcą lokalnej tradycji, realizowaną według typowych projektów lub projektów nie uwzględniających cech zabudowy tradycyjnej,
- ◆ rozdrobnienie własności w obrębie jednorodnych zespołów parkowo-dworskich,
- ◆ negatywny wpływ na krajobraz nowych budowli substandardowych (pawilony, kioski, budki).

Szanse:

- ◆ zachowanie zasadniczych cech krajobrazu kulturowego gminy,
- ◆ podniesienie atrakcyjności turystycznej z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego – zagospodarowanie szlaków turystycznych istniejących i nowych przy wyeksponowaniu obiektów zabytkowych i zabytków archeologicznych (np. szlakiem grodzisk, chałup ryglowych),
- ◆ utrzymanie i eksponowanie zachowanych zabytków o walorach lokalnych, tworzących lokalny klimat,
- ◆ podniesienie poziomu realizacji architektonicznych oraz sposób zagospodarowania działek,
- ◆ kształtowanie nowego zagospodarowania na zasadzie dobrej kontynuacji,
- ◆ budowa dodatkowych szlaków/tras turystycznych w oparciu o środowisko naturalne i kulturowe z całym bogactwem środowiska przyrodniczego),
- ◆ budowa we współpracy samorządu, lokalnych organizacji i stowarzyszeń, organizacji turystycznych wspólnego zintegrowanego systemu zarządzania i monitoringu zagospodarowania na cele turystyczne, kulturalne środowiska naturalnego i kulturowego,
- ◆ wspieranie rozwoju agroturystyki we wsiach o walorach i cechach sprzyjających tej funkcji,
- ◆ podniesienie poziomu wiedzy w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego,

- ◆ kształtowanie współczesnych form zabudowy i zagospodarowania terenu z poszanowaniem tradycji i wykorzystaniem wzorców regionalnych,
- ◆ aktywizacja ekonomiczna i społeczna wokół działalności związanej z promowaniem i utrzymaniem zabytków.

7 ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1 Priorytety

W toku analizy, określono trzy priorytety realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Dobrzany. Są to:

◆ Priorytet I

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno – gospodarczego gminy.

◆ Priorytet II

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej.

◆ Priorytet III

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

7.2 Kierunki działań i zadania

W ramach wymienionych priorytetów wytyczono kierunki działań i na tej podstawie wyodrębniono poszczególne zadania.

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy (w ramach opracowanego planu remontów) • Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy • Planowe, konsekwentne i kompetentne realizowanie zadań samorządowych w zakresie ochrony zabytków • Walka z samowolami budowlanymi degradującymi krajobraz kulturowy gminy • Sporządzenie programu opieki nad zabytkowymi cmentarzami wiejskimi • Wsparcie społeczności lokalnej w opiece nad zabytkami i miejscami pamięci • Współpraca z właścicielami obiektów zabytkowych, informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków, pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków 	Gmina Dobrzany, Jednostki Gminne, Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskie go, Dotacje Zachodniopomorskie go Wojewódzkiego Konservatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Priorytet II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w sporządzanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego 	Gmina Dobrzany	Budżet gminy
Rozszerzenie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	<ul style="list-style-type: none"> Wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków, 	Gmina Dobrzany, Jednostki Gminne	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego, Dotacje Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	<ul style="list-style-type: none"> Organizowanie imprez plenerowych promujących gminny zasób zabytków Rozwijanie działalności wystawienniczej Organizowanie (w siedzibie gminy, świetlicach wiejskich, szkołach) wystaw, spotkań na temat historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków Wydawane publikacji poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa 	Gmina Dobrzany, Jednostki Gminne	Budżet gminy, Dotacje unijne

	<p>kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bieżące uzupełnianie księgozbioru biblioteki gminnej o publikacje na temat historii i zabytków Pomorza Zachodniego 		
<p>Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Udostępnienie informacji o zabytkach gminy w Internecie • Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego • Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego 	<p>Gmina Dobrzany, Jednostki Gminne</p>	<p>Budżet gminy, Dotacje unijne</p>

Priorytet III: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Kontrola stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie monitoringu stanu zachowania i weryfikacji obiektów uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków • Prowadzenie rejestru zmian zachodzących w obiektach wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków • Prowadzenie rejestru postulatów mieszkańców dotyczących opieki i ochrony nad zabytkami • Sporządzanie co 2 lata sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami 	Gmina Dobrzany, Jednostki Gminne.	Budżet gminy
Wykorzystanie narzędzi planistycznych do kształtowania krajobrazu kulturowego gminy	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi 	Gmina Dobrzany, Jednostki Gminne	Budżet gminy

8 INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DOBRZANY

Zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami gminy Dobrzany będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- ◆ prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ◆ finansowych obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy Dobrzany lub znajdujących się w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, w zależności od możliwości finansowych gminy;
- ◆ koordynacji obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa zachodniopomorskiego, planach rozwoju powiatu stargardzkiego;
- ◆ społecznych obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- ◆ kontrolnych obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9 ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Dobrzany po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, został przedstawiony Radzie Miejskiej w Dobrzanych w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Burmistrz Dobzran będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Miejskiej. Wykonanie takiego sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji programu, uwzględniająca zarówno wykonanie określonych zadań jak i ich efektywność. Należy przyjąć następujące kryteria oceny:

- ◆ poziom (wyrażony w procentach) wydatków budżetu gminnego na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- ◆ wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych projektów rewaloryzacji zabytków,
- ◆ powierzchnia obszarów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, sporządzonymi dla terenów zurbanizowanych, uwzględniającymi szczegółowe zasady kształtowania ładu przestrzennego określone w studium – szczególnie w zakresie obiektów i obszarów zabytkowych oraz ich otoczenia,
- ◆ zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami itp.
- ◆ liczba opracowanych prac studialnych, baz danych dot. zagadnień dziedzictwa kulturowego,
- ◆ liczba zorganizowanych spotkań, konkursów, wystaw, działań edukacyjnych dot. zabytków zlokalizowanych w gminie Dobrzany,
- ◆ liczba opublikowanych wydawnictw,
- ◆ liczba i długość opracowanych i zrealizowanych szlaków i ścieżek turystycznych,
- ◆ inne kryteria.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

10 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w rozdziale 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane m.in. z następujących źródeł:

- ◆ Z budżetu gminy Dobrzany - finansowanie dotyczy obiektów będących własnością gminy, lub pozostających w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych oraz zabytków wpisanych do rejestru zabytków, położonych w granicach administracyjnych Gminy Dobrzany.
- ◆ Z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- ◆ Z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- ◆ Z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy.
- ◆ Z Funduszu Kościelnego.

Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych zabezpieczających, nie uwzględnia otoczenia, wystroju wnętrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni, jednak nie zawiera ograniczenia przedmiotowego. Dotyczy on wszystkich obiektów sakralnych, także tych, znajdujących się w ewidencji konserwatorskiej.

◆ Z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

W szczególnych projektach, możliwe jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią (np. zespołów pałacowo-folwarcznych z parkami). Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi (ogród dendrologiczny). Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

◆ Z dotacji unijnych w ramach:

- Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014- 2020,
- Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.